

Res Romanae breviter adumbratae

Urbs Roma anno septingentesimo quinquagesimo tertio a. Chr. n. condita plus mille annos floruit. Orta est a compluribus vicis in collibus prope Tiberim sitis. Secundo saeculo a. Chr. n. Roma caput imperii immensi fuit, quod totam fere Europam atque Asiae Africaeque partes continebat. Terras expugnatas Romani provincias appellarunt. Hic libellus praecipue de Romanis eorumque finitimis primo et secundo saeculo p. Chr. n. narrat.

De Romanis

Romani inter eos, quibus iura civilia erant et eos, quibus non erant, differebant. Cives constabant e plebeiis (qui minus valebant), equitibus (hominibus copiosis ac latifundiorum possessoribus), magistratibus, patriciis

(qui antiquitate generis florebant). Anno fere quadringentesimo a. Chr. n. etiam clientes (publicani et rustici) civitatem acceperunt.

De vestigiis Romanorum adhuc conservatis

Homines docti studio rerum antiquarum commoti reliquias urbium, villarum, aliorum aedificiorum ex terra effoderunt, quibus vita cottidiana Romanorum evocata est.

E multorum aedificiorum reliquiis conservatis imaginem Romae antiquae adumbrare possumus. Imago ruinas fori monstrat.

Praecipue Pompeiis ac Herculanei multae res maximi momenti reperti sunt. Vesuvio anno septuagesimo nono p. Chr. n. erupto illae urbes cineribus obrutae et adhuc conservatae sunt.

Nonnullarum domuum opera tectoria homines vel res vitae cottidianae demonstrant. Alia historias fabulares narrant.

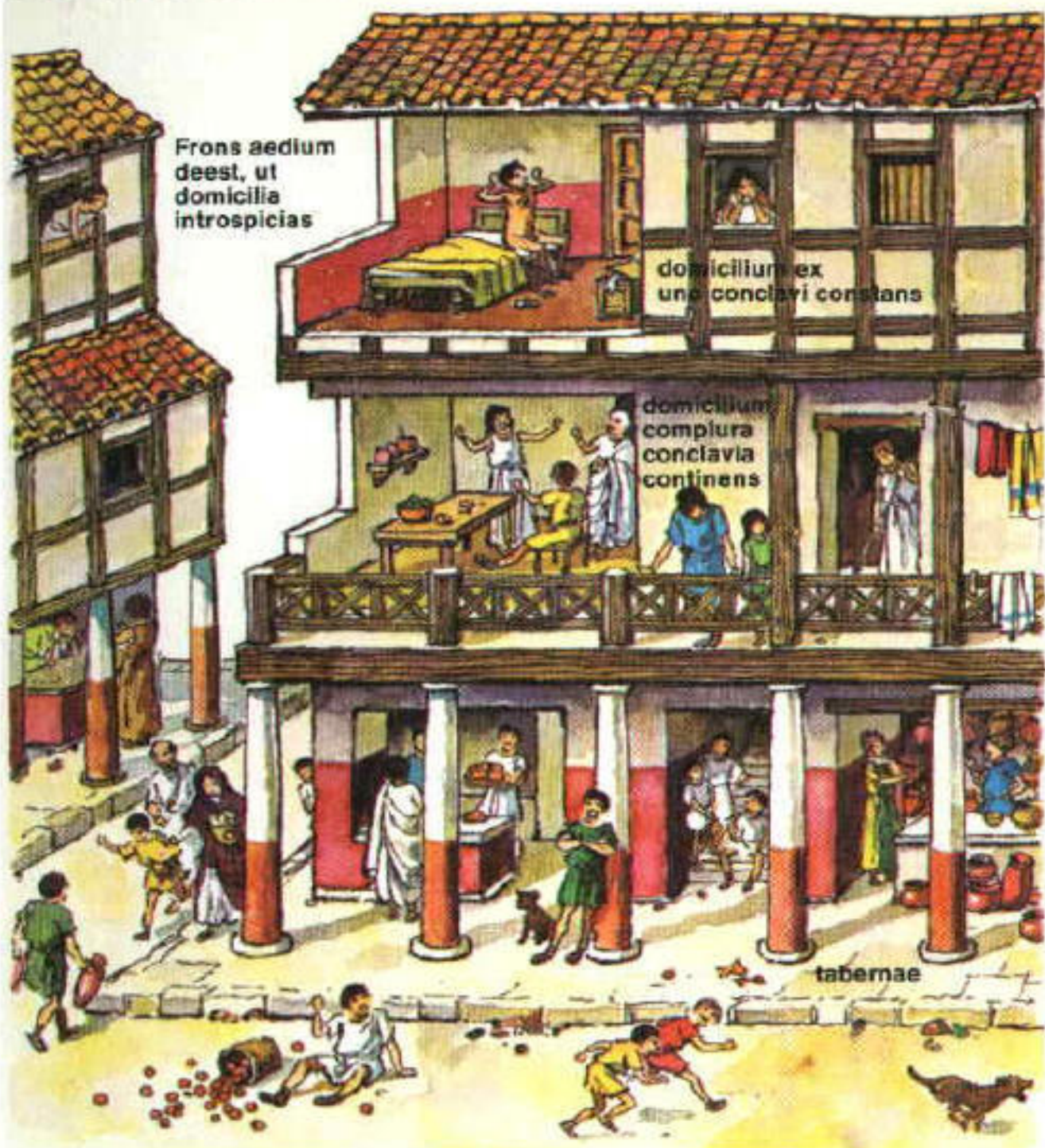

In bibliothecis multorum poetarum atque rerum scriptorum opera deposita et nobis tradita sunt. Quae vitam cottidianam et res gestas diligenter describunt.

Rerum Romanarum praecipue hae memoriae tradendae sunt. Flures pagina quinquagesima sexta et quinquagesima septima invenies.

753 a. Chr. n.	Roma conditur, a regibus Etruscis regnatur
510 a. Chr. n.	Reges fugantur, rei publicae liberae fundamenta ponuntur
73-71 a. Chr. n.	Spartaco duce servi seditionem movent
49 a. Chr. n.	Bellum civile exoritur
48 a. Chr. n.	Caesar dictaturam sumit
44 a. Chr. n.	Caesar interficitur
27 a. Chr. n.	Augusto imperatore tempora Caesarum incipiunt
9 p. Chr. n.	Arminius Cheruscos in saltu Teutoburgensi Romanes devincit
64 p. Chr. n.	Nerone auctore Christiani vexantur
395 p. Chr. n.	Imperium in duas partes separatur
410 p. Chr. n.	Gothi Romam diripiunt
476 p. Chr. n.	Ultimus imperator imperio cedit

De vita urbana

Et Romae et in aliis urbibus homines domus trium aut quattuor tabulorum habitabant. Pleraque circuitu publico cingebantur et plano pede tabernas habebant.

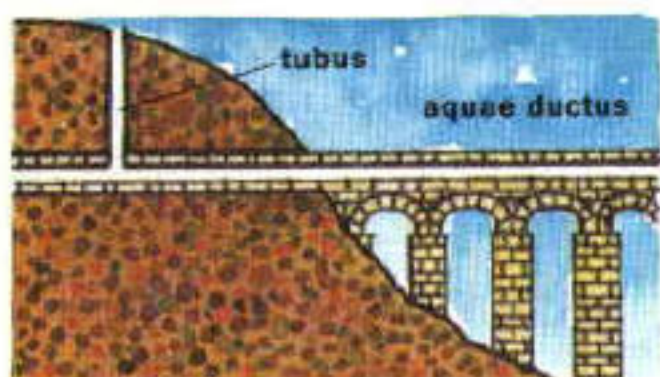
Nonnulla aedificia tali more constructa erant, ut paucis annis post conuerent. Tamen magni pretii locabantur.

Noctu vigiles facibus instructi vias permi-grabant, ut cives salvos praestarent. Etiam videbant, ne portae paterent.

Quia homines persaepe ignem in recepta-culis apertis accendebant, semper pericu-lum erat, ne incendium excitaretur. Quare incendiis restinguendis **cohortes vigilum** constitutae erant.

Aquae tubis de lacibus fluviisque in urbem transportabantur. Vallium superandarum causa aquae ductus constructi erant.

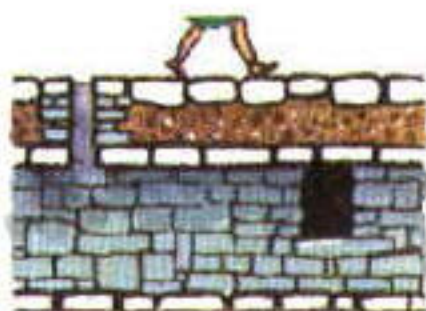
Plerique aquam ex puteis hauriebant balneisque publicis lavabantur.

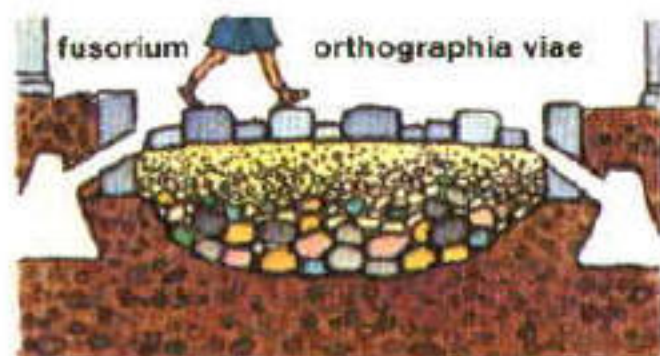
Perpaucis aquae ductio ad domum erat, sed erant, qui pecunia carentes clam aquam immitterent.

Multi, qui privatis carebant, publicis sellis familiaricis utebantur.

Aquae imbrum sordesque urbis aquae ductibus subterraneis deducebantur, quorum maximus **cloaca maxima** (quae etiam hodie exstat) appellabatur.

Crepidines via aliquanto editiores erant. Viis lapides impositi erant, quibus homines commode transire possent. (Vehiculis caute vehendum fuisse apparet.)

Homines, quibus culina non erat, panem in pistrina emebant.

De tabernis atque popinis

Hic homines cibos potusque emebant aut vinum bibentes sermonibus familiaribus utebantur. Tabernae loco plano sitae erant et in viam aperiebantur.

Quomodo Romani obsonaverint

Pleraeque tabernae in viam aperiiebantur. In fronte mensa stabat. A prima luce – meridiatione excepta – usque ad vespere-

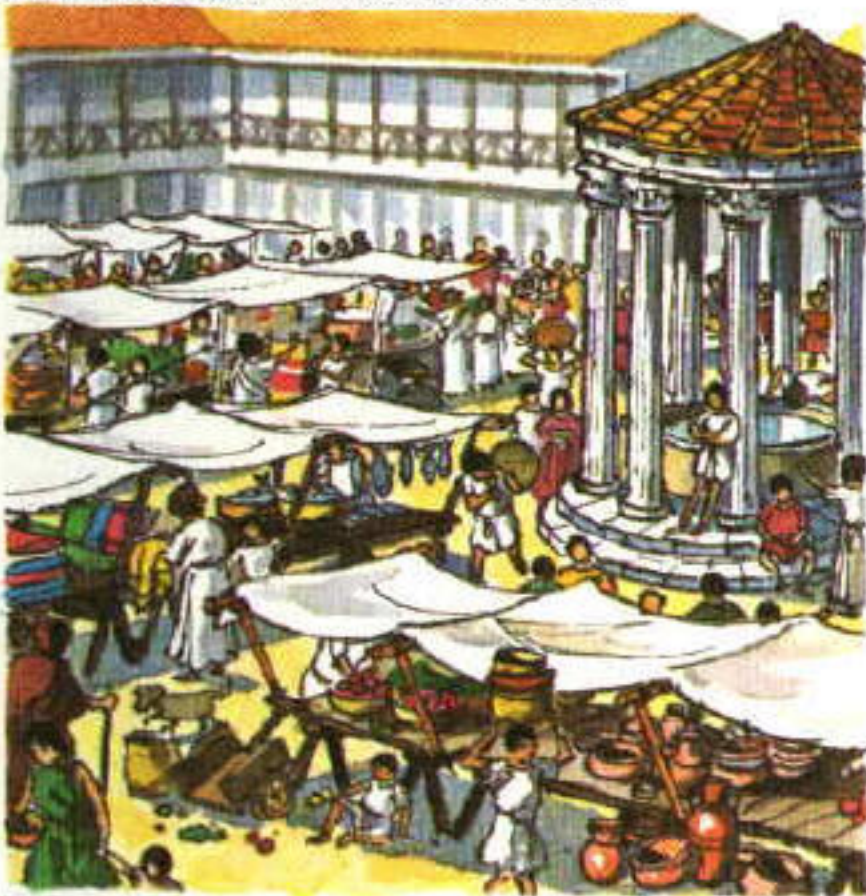
rum apertae erant. Hic servi pro familia sua obsonabant. Noctu tabernarum frontes luminaribus occludebantur.

Multae tabernae oleum olivarum vendebant, quod et lucernis inflammandis et cibis parandis adhibebatur. Aliquot tabernae propriis torcularibus oleariis utebantur. Oleum urceis solo immissis conservabatur.

Pistores frumentum mola terebant. Farina subacta pistor panem planum, rotundum formabat atque fornace lateraria coquebat.

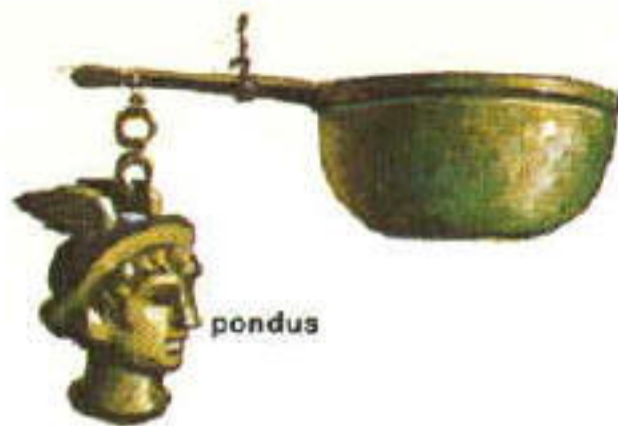
Romae varii mercatus habebantur, quorum quisque proprium mercium genus velut carnem vel pisces vendebant. Aliis in urbibus octavo quoque die in foro nundinae habebantur. In foro negotia agebantur, sermones de re publica habebantur, causae dicebantur.

Ne commercium cottidianum impediretur, merces noctu in urbem vehebantur.

Mercibus horrea sufficiebant, quorum pars portui suberat, ut naves facile exonerari possent.

Mercatores stateris utebantur, quae scapo constabant punctis distincto, quae pondera discriminabant.

Aedilium munus erat mercium, ponderum, modorum bonitatem custodire.

Prope forum eae tabernae sitae erant, quibus res ad luxuriam pertinentes velut libri, aquae odoratae, supellex pretiosa venibant.

Mercatores, quibus neque taberna neque ius mercatus erat, mercibus umeris impositis per vias migrabant.

Argentarii pecuniam immenso faenori dabant.

De pecunia

Nummi antiquissimi, quibus bovis imago expressa erat, e cupro vel aere constabant. „Pecunia“ a pecore derivata est.

Temporibus posterioribus Romani aeneos nummos rotundos fabricabantur, quorum in altera parte Ianus anceps effectus erat, quorum in altera navis.

Post annum ducesimum a. Chr. n. nummi argentei in usu erant: primo denarius, postea sestertius (quarta denarii pars).

Imperatoribus regnantibus aurei usurpabantur, qui saepe imperatoris imaginem continebant velut Augusti (vide imaginem).

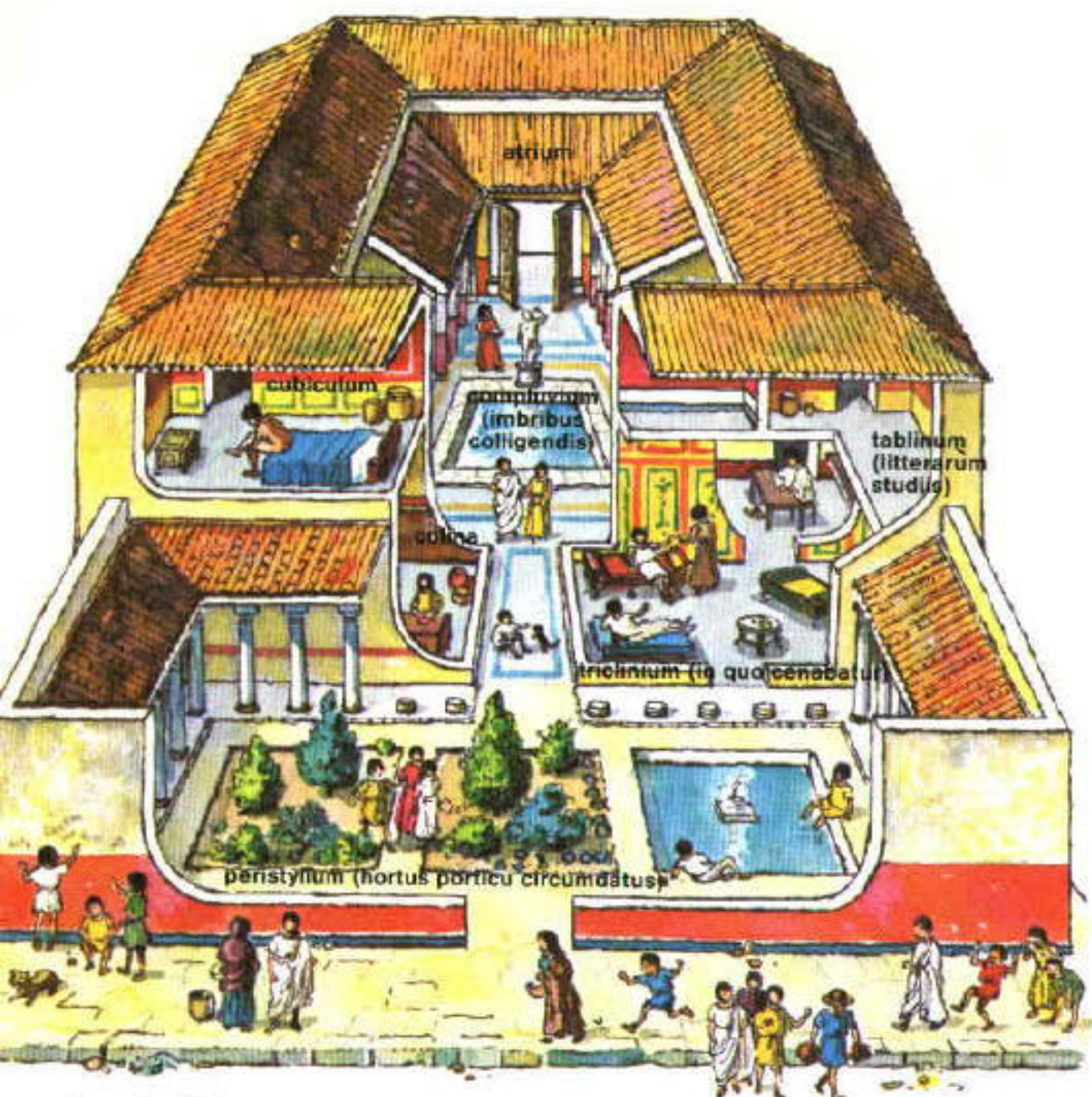

Erant nummi, qui res magni momenti commonefacere velut Caesarem Idibus Martis necatum.

Etiā expugnationes vel opera singularia nummis imprimebantur.

De villa urbana

Romanis divitibus solis domus in media urbe suppetebant. Plurimae eodem more constructae erant et parte aversa in peri-

styliam aperiebantur. Hospites aedes intrantes in atrio salutabantur.

Ostiis ansae adplicatae erant. Haec domum Pompeianam ornabat.

Supra claves claustraque vides. Ut fures prohiberent, Romani ostiis magni ponderis atque claustris bonis utebantur.

Saepe canes villas tuebantur. In hoc opere musivo (item Pompeiano) legis: „Cave canem“.

Diviti complures coqui serviebant, quorum alius alterius cibi parandi peritus erat. A servis adjuvabantur. Olera luraque in focis carbone vel ligno calefactis coquebantur,

caro supra flammam frigebatur. Praecipue vasa fictilia (fragilia quidem, sed vilissima) in usu erant.

Ecce ollae vasaque coquinaria. Urcei magni amphorae nominantur, quibus vinum vel oleum conservabantur.

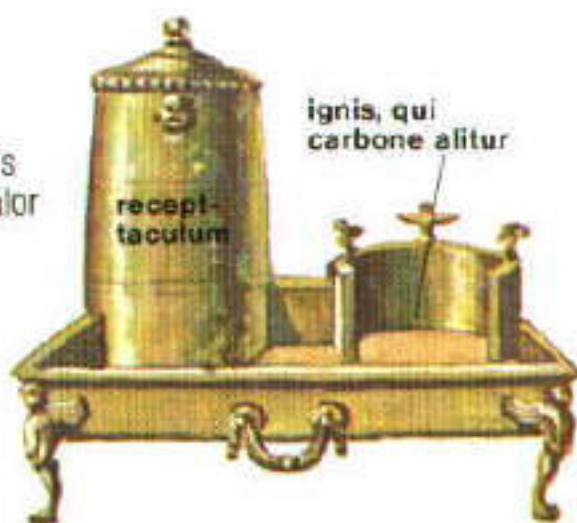

Romani vinum crateri (h. e. vas magnum) aqua miscere solebant.

Herbae condimentaue pilo parvo in mortario contebantur.

Talibus instrumentis aeneis liquorum calor conservabatur.

De cena cibusque

Pauperes praecipue pane pulle-
que vescebantur. Caro, pisces,
olera deliciae rarae habebantur.
Mane meridieque leves, vesperi
largi cibi cenabantur. Erant
dites, qui cenam in multam
noctem producerent.

Romanis digitis aut coch-
learibus, numquam cultris
„furcillisque" ad cenandum
utebantur.

Pecuniosis inter ferculas
servi aqua mappisque digi-
tos detergebant.

De conviviis

Temporibus prioribus viri feminaeque sepa-
ratim, sed temporibus Caesarum promiscue
cenabant. Raro plus novem convivis
invitati erant. Inter cenam Romani in tricli-
niis cubabant. Interdum musici saltatores-

que cenantes delectabant vel poetae scrip-
toresque opera sua recitabant. Nonnulli
Romani placato stomacho, ne cenandi finis
esset, vomebant.

De vasibus

Ecce aliquot urcei, patinae, cetera instrumenta, quibus Romani cenantes utebantur. Constabant e creta figulari vel vitro vel aere vel argento vel auro, ut quisque dives erat.

catinus

lanx

lagoena

vas elegans

ampulla

ampulla olearia

cyathus

scyphus

Erant vasa vitrea aut
paene perspicua aut
spissa atque picturis
candidis distincta.

guttus

calix

pocillum

patina

patella

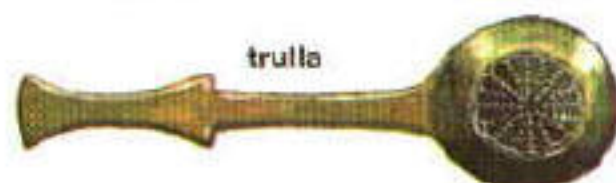
cochlear

lanx

guttus

trulla

Provinciae cuique proprius modus ollas
conficiendi erat. Pulcherrimas Samii fabri-
cabantur. Multorum operum origo adhuc
nota est, quia figuli ea insignire solebant.

De apparatu atque supellectile

Permuli homines parsimonia apparatus contenti esse debebant. At nobilibus apparatus magnificus erat: mensae aeneae vel marmoreae, armaria lignis pretiosis compositae, arcae ebure vel auro vel testudinis putamine exornatae.

Cathedris feminae, hospites, senes soli utebantur. Romani in scamnis sedere solebant, quae saepe complicari poterant.

Vestimenta resque alicuius pretii in armariis arcisque reservata erant.

Mensae esariae erant humiles et rectis angulis, nonnullae rotundae vel ex longo rotundae, quae soli decori erant.

Statuae vasaque antiqui operis mensis vel spiris imposita erant.

Inter cenam Romani in lectulis cubabant, ad quos ascendendos saepe scamno opus erat.

Lectuli e loris scorteis vel funibus constabant, quibus stragulum impositum erat. Insuper tegumenta pulvinusque iacebant.

De lucernis

Lucernis accendendis oleum adhibebatur, quod ex olivis vel nucibus vel piscibus vel seminibus sesaminis contractum erat. Lucernae e materia fictili, pretiosiores ex aere constabant.

Nonnullae lucernae in podiis stabant.

Erant etiam lucernae penses, quae e tecto penderent.

Nonnullis candelabris brachia erant, e quibus lucernae pendebant.

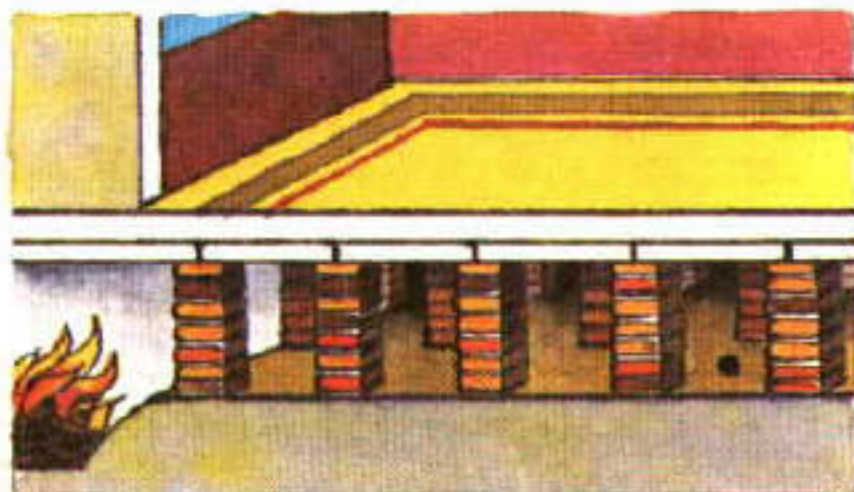
Quomodo Romani domos calefecerint

Romanis focula erant, quae carbone alebantur.

Pecuniosis hypocausta erant, in quibus ignis ad calefaciendas concamerationes superiores alebatur.

De vestitu atque ornatu

Plurima Romanorum vestimenta lanea vel lineae, rarius xylina vel bombycina erant. Viri toga candida vestiti esse solebant.

Viri sub toga subligaculo tunicaque induti erant. Civibus solis licebat toga vestiri, quae corpori circumvolvebatur.

De togis

toga
sollemnis

toga
praetexta

toga
pulla

toga
imperatoria

Togae candidae erat, sed cum occasio offerebatur, Romani togis coloratis utebantur. Lugentes toga nigra vestiti erant. Toga praetexta margine purpurea, toga imperatoria violacea et auro distincta erat.

tunicula

tunica

stola

palla

De feminarum vestimentis

Feminae vestitus e tunicula, tunica (vel tunica manicata), stola constabat. Per occasionem, insuper palla induta erat.

Stola margine ornata vestis sollemnis habebatur.

In via femina honesta caput obtegere solebat.

De vestitu infantium

Pueri puellaeque eodem more vestiti erant quo viri feminaeque. Filii divitum toga praetexta induti erant.

Viatores variis paenulis induti erant.

Supra vides soleas, calceamenta, calceos, qui corio confecti esse solebant.

De ornamentis

Romani Romanaeque anulos magni aestimabant.

Fibulae paenulas vel tunicas continebant.

Neque sardonyces parvi aestimabantur, quibus facies vel figurae liberales exsculptae erant.

Romanae catenis monilibusque aureis se ornabant. Multa genera lapillorum pretiosorum illis nota erant, quorum margaritae,

opali, smaragdi maxime accepti. Adamantes in usu non erant, quia aegre tractari poterant.

Ecce armillae diversae. Romani similiter atque Graeci serpentis formam valde diligebant.

Plerisque feminis auriculae perforatae erant. Inaures, quas vides a dextera parte, uvarum similes e margaritis constant.

De facie exornanda

Libera re publica ineunte barbae capillique virorum breves atque simplices erant (aliquamdiu barbīs carebant).

Caesarum temporibus adulescentes erant capillo promisso, crispo, uncto, et barba artificiose recidebatur.

Divitibus servi crines barbamque recidebant, alii tonsorem adibant, apud quem familiariter cum amicis colloquerentur.

Romani varis contra calvitiam remediis utebantur, quorum complura elementis putidis composita erant. Qua re non pauci capillamenta anteponebant.

Re publica libera ineunte feminae crines nodo simplici componebant. At temporibus posterioribus varii modi crines fingendi fuerunt velut crines nexi, anuli, cincinni.

Cincinni calamistro efficiebantur. Imago comptus varios monstrat.

Feminae interdum comptus conservandi causa vittis utebantur, divitibus anuli gemmis ornati atque diademata erant.

Et acus discriminales eburneae vel aureae decori erant.

Feminae aliquamdiu, ut crines flavos vel rutilos haberent, aut infectore succo aut capillamentis (e servarum crinibus compositis) utebantur.

Etiam supercilia vellebant oculosque tenui favilla signabant.

Erant dentes falsi eburnei. Romani dentes pulvere cretae simili purgabant.

Haec puella aquam odoratam in lagoenam infundit. Aquae odoratae floribus, condimentis, lignis efficiebantur. Quas et feminae et viri libenter adhibebant.

Ut rugas vitarent, feminae unguentis utebantur, quae ex. gr. e farina lacteque asinarum constabant.

cerussa spatulae

unguentum

speculum

instrumentum ad ungues purgandos

pecten

Imago monstrat aliquot instrumenta feminis nobilibus utilia. Apparet specula argentea esse.

Servae dominam suam sollemni praeparant. Facies purpurisso cerussaque depingebatur. Ungues colore rubro tincti erant. Pigmenta plantis vel pulvere conficiebantur.

De educatione

Primo infantes a matribus erudiebantur. Puellae artem coquendi ac stamina nendi discabant.

Pueri septem annos nati patres aemulabantur, ut rustici vel fabri vel milites fierent.

Infantes nobili genere nati artem legendi atque scribendi discabant, quia magistratibus vel negotiis studebant.

Temporibus posterioribus Romanae nobiles liberos suos nutricibus vel servis commendabant.

Erant pueri, qui domi a magistris Graecis erudirentur.

De scholis

Pueri sex vel septem annos nati scholam publicam frequentabant, qua artem legendi, scribendi, arithmeticae discerent. Magistri severissimi esse solebant atque discipulos pigros castigabant.

tabula cerata

Discipuli minores stilo tabulis ceratis inscribebant, ut errores facile corrigere possent. Maiores natu pennae atramento

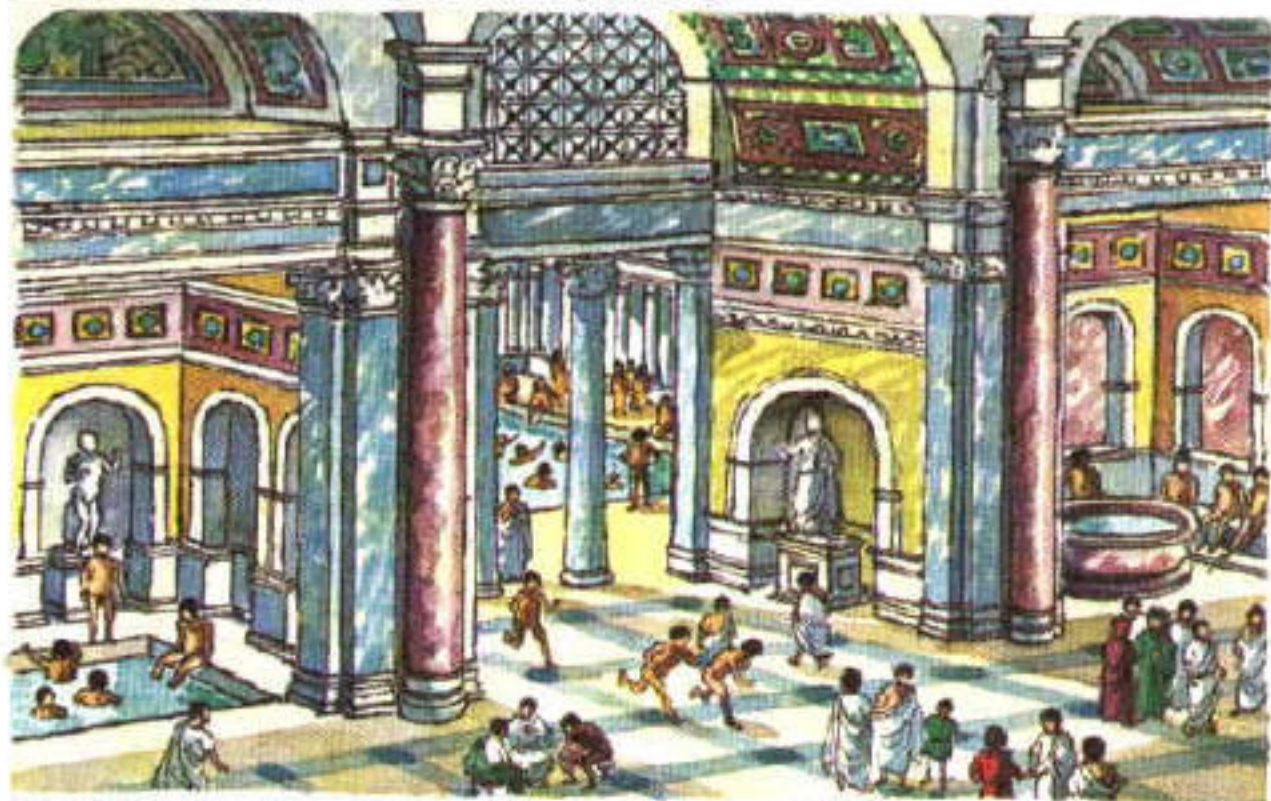
abacus

atramenti receptaculum

immersis papyro inscribebant. (Pennae calamo vel metallo confectae erant.) Arithmeticae abacus usui erat.

De balneis vel thermis

Toto in imperio balneae reperiebantur, quae Romae vero statuis marmoreque abundabant. Ibi multi cives maximam diei partem degebant, quia aditus minimi stabat. Hic homines non solum lavabantur, sed etiam corpora exercebant, hortis recreabantur,

mentem bibliothecis excolebant, negotiis occupati erant. Alii amicos conveniebant atque colloquebantur. Viri feminaeque separatim, rarissime coniunctim lavari solebant.

Primo vestimenta deponerantur. Semper timendum erat, ne fures ea surriperent.

Ante lavationem corpora exercebantur.

Sub laconico et post parietes aer calidus circumferebatur. Labrum aqua aestuante impletum vaporem emittebat.

Deinde in **caldarium** vapore plenum perveniens in sudationem procedebat. Labrum aquam calidam continebat.

In **hypocausto** ignis servorum assiduo labore aquam calefaciebat, quae per tubos fictiles vel plumbeos in concamerationes superiores ducebatur.

Pueri duodecim annos nati meliore educatione usuri scholam frequentabant, cui **grammaticus** praeerat. Ibi lingua Graeca, historia, geographia, mathematicis, operibus clarorum scriptorum instituebantur.

Adulescenti ad rem publicam acceduro arti dicendi incumbendum erat.

Adulescentibus litterarum studiosis et publico et privato sumptu bibliothecae constituiebantur.

In educando certamina gymnica summi momenti erant, ut pueri militiae assuescerentur. Schola finita pueri corpora exercebant: cursus certamine vel luctatione vel certamine battuendi.

De ludis

Discipulis maior pars diei in schola agenda erat. Deinde balneis aut ludis delectabantur.

Infantes libentissime trochis et aleis (quae aleis nostris consimiles erant) ludebant.

Erant, qui equorum curricula asinis imitarentur.

Huius generis pupi in sepulcris infantium inveniuntur.

Romani saponem non ute-
bantur, sed – servis aut
famulis saepe adiuvantibus

– oleum corpori intricabant,
quod strigili destringebatur.

Qui caldarium reliquerat,
tepidarii aqua modice calida
recreabatur.

Frigidarium erat piscina ad natandum saepe
sub caelo situm. Post natandum Romani

aut quieti se dabant aut gustationibus se
delectabant.

Post lavationem

Qui depsi volebat, aliptam
conducebat.

Etiam tonsores ornatores-
que officiis fungebatur.

Qui seriosis studebat, ora-
tionibus vel colloquiis inter-
erat.

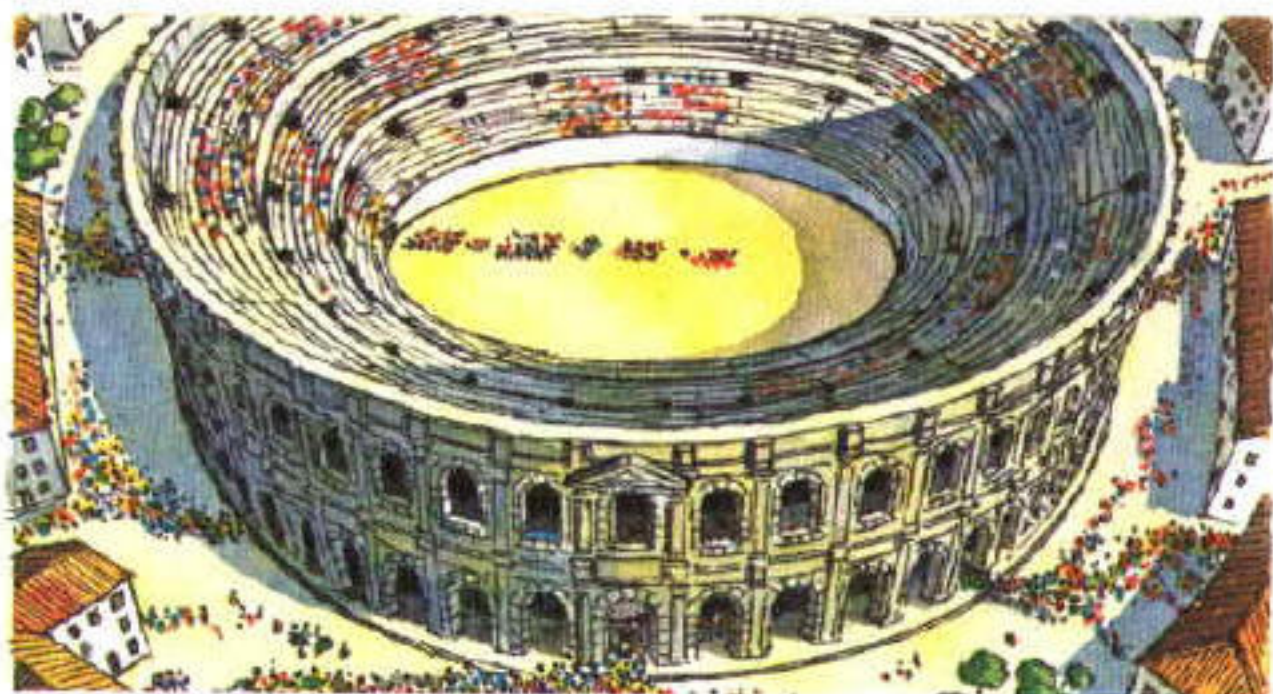
Balneis **xysti** vicini erat, in quibus homines ambulabant
vel amicos conveniebant vel negotiis implicati erant.

Thermis saepe bibliothecae
continebantur.

De ludis circensibus

„Ludi“ re vera erant caedes cruenta, qua cives oblectarentur. Ludorum fundamenta anno ducentesimo sexagesimo quarto a duobus fratribus positi sunt. Qui, ut patri mortuo inferias instituerent, servos sex ad certamen vitae coegerunt. Eius modi pugnae etiam deum aut victoriam celebrandi causa apparabantur.

Primo spectacula lignea, postea amphitheatra lapidea velut colosseum aedificabantur. Neque loci sordidi neque tabernae

deerant. Initio gladiatores, saltatores, symphoniaci, histriones, sacerdotes cum omatu magnifico introibant.

Gladiatores erant aut servi aut homines scelesti vel obaerati, qui in locis separatim praeparati erant.

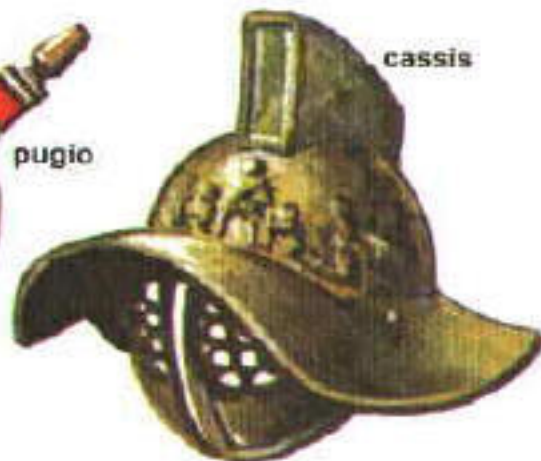
Diversis modis armisque dimicabatur. Vides a dextra parte gladiatores duos, quorum alter Samnitum, alter Thracorum more vestitus est (hostes Romanorum). Gladiator rete fuscinque utens **retiarius** appellabatur.

coccia

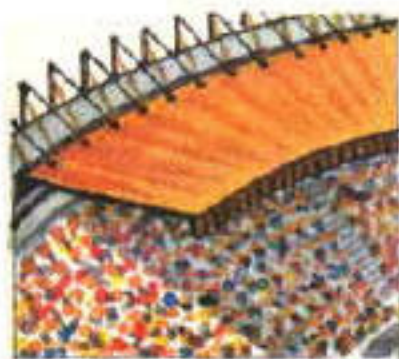

parma

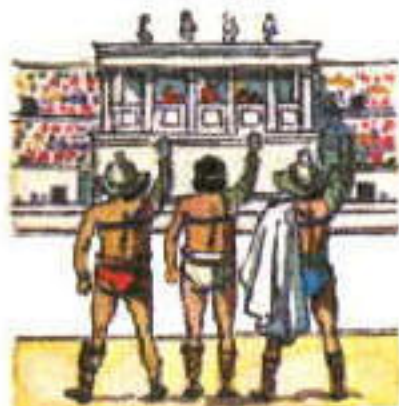

cassis

Haec sunt exempla ornatus gladiatorii.

Velarium super totam caveam extensum spectatores contra solem imbresque tuebatur.

Ante pugnam gladiatores imperatorem his verbis salutabant: „Ave Caesar, morituri te salutant!”

Altero gladiatore devicto imperator vitam eius diudicabat. Mortem demissus, vitam sublatus pollex significabat.

Victores auro donabantur atque heroes celebrabantur. Multis victoriis partis nonnulli gladiatores libertatem redemerunt.

Erant, qui oculis obligatis ex equo pugnarent.

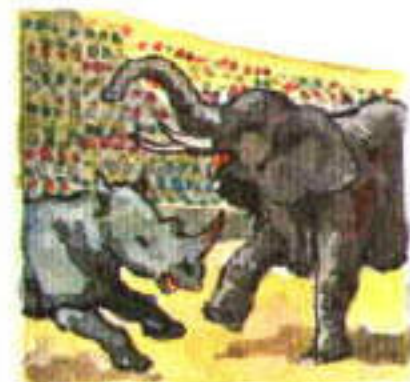
Aliis cum bestiis fens velut leonibus vel tigris depugnandum erat.

Naumachiae spectaculi loco editae spectatores summo gaudio afficiebant velut pugna Persarum cum Atheniensibus (arena enim inundari poterat!).

Bestiae e terris alienis delatae proponebantur. Aliquando multitudo camelopardalium et struthocamelorum praeda sagittariorum fuit.

Erant etiam bestiarum inter se certamina.

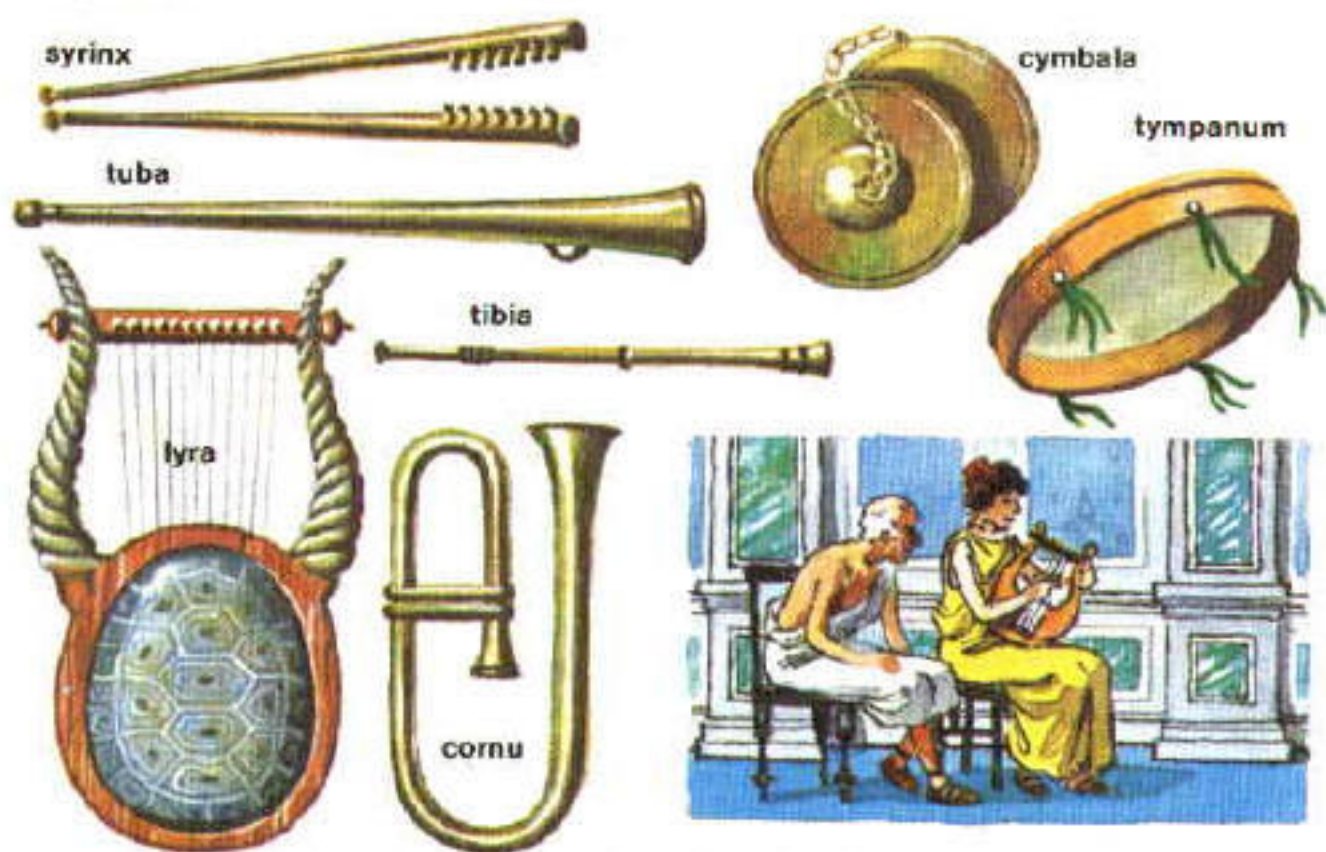
Bestiae fame confectae ludaeos vel Christianos vel sceleratos obtruncabant.

Pugnis finitis cadavera auterebantur et cruor arena obtegebatur.

De musica, saltatione, theatro

Symphoniaci et saltatores et privatis et publicis sollemnibus intererant. Quo munere servi vel liberti fungebantur.

Imago monstrat instrumenta musica, quibus Romani utebantur.

Romani nobiles musica erudiebantur, quam artem non nisi domi exercebant.

Interdum symphoniaci et praestigiatore in viam prodibant.

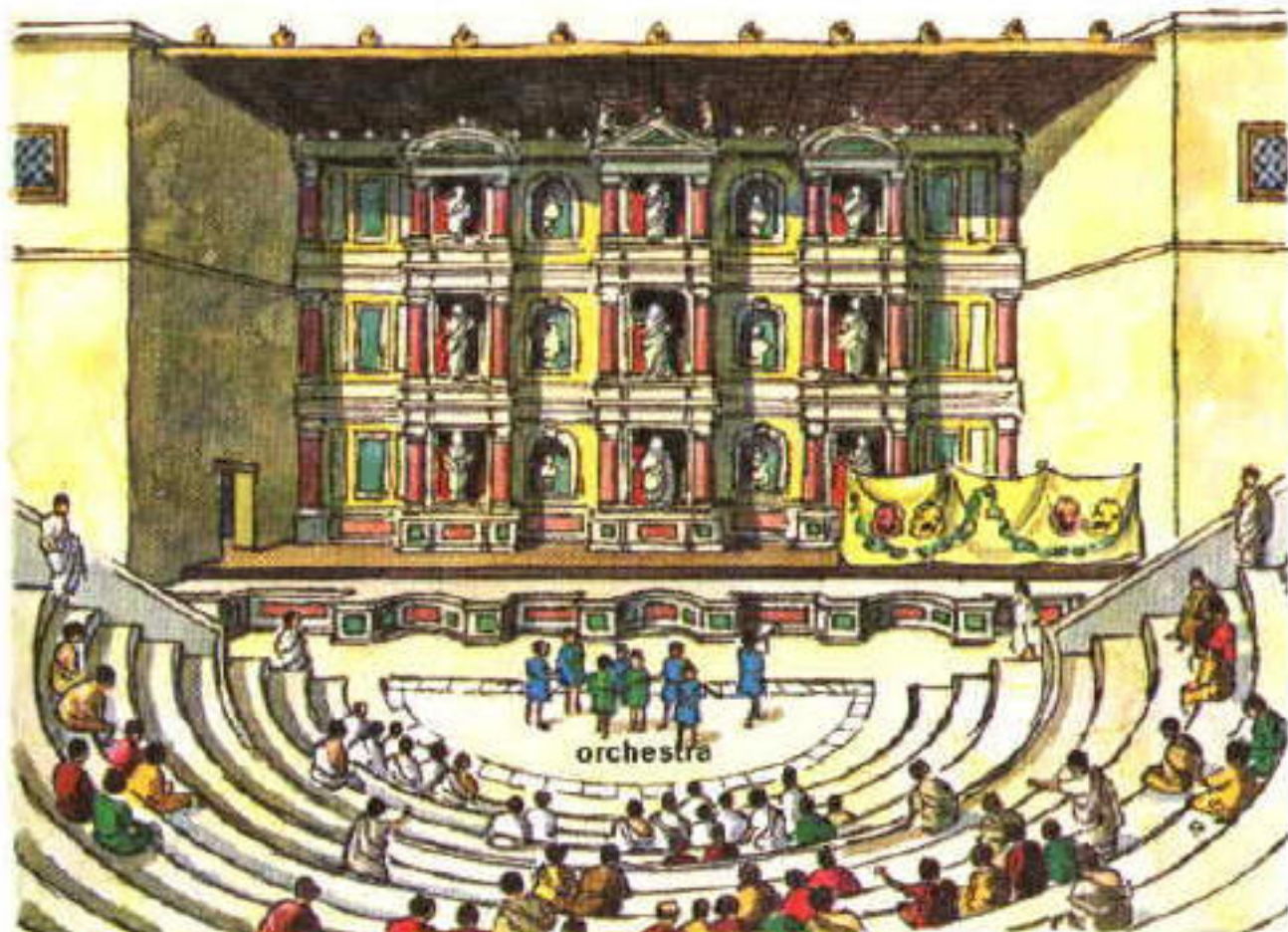
Caesarum temporibus saltatores sollemnibus interesse solebant, sed numquam civis Romanus ipse saltare ausus est.

Quamquam Romani mimo potius favebant, anno ducentesimo quadagesimo a. Chr. n. fabulae Graecae docebantur.

Histrionum capita personis oblecta erant, quae hominum mores significarent.

Fabulae scaenicae primo in pulpitis ligneis locum habebant. Primo a. Chr. n. saeculo Romani theatri solidam structuram aedificatis utebantur. Spectacula arcibus atque fornici-

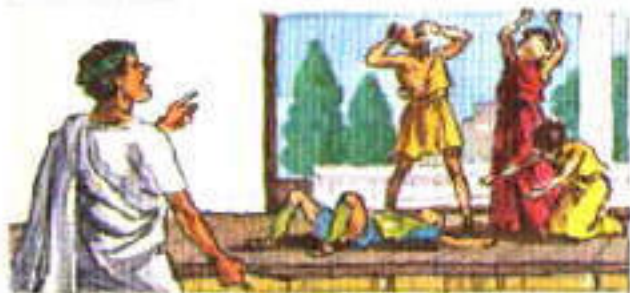
bus nitebantur (neque iam Graecorum more monti accubabant.). Cives aliquem numerum obtinentes scaenae proximi sedebant.

Histrionum munere liberti fungebantur. Imago monstrat histriones, qui se ad spectaculum praeparant. Feminis in scaenam prodire diu non licebat, qua de causa viri eas imitabantur.

Erant histriones, qui apud populum in magno honore essent.

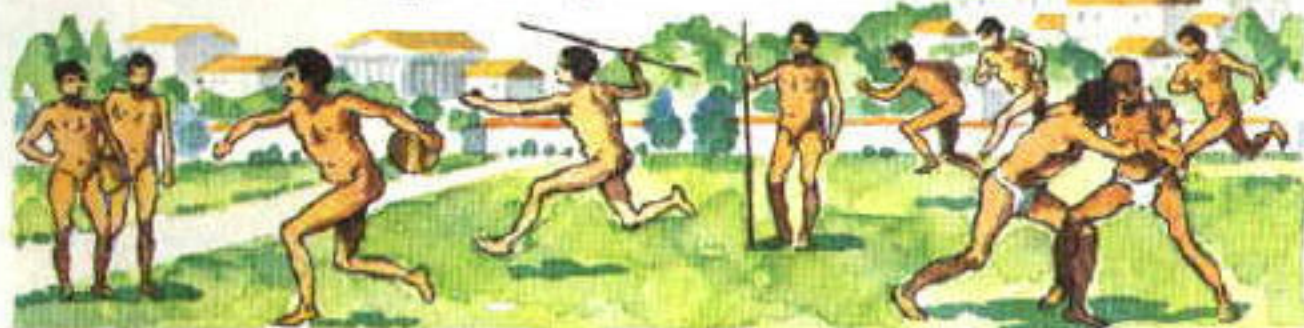

Histriones, qui pantomimi appellabantur, se loqui simulabantur. Choro soli, qui in orchestra stabat, loqui licebat.

Temporibus posterioribus histriones personis carebant et feminis quoque in scaenam prodire licebat.

De ludis corporisque exercitationibus

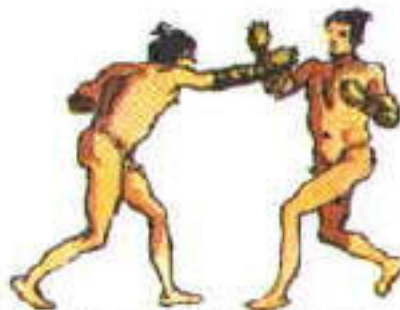

Cives Romani non ipsi certare solebant, sed corpori sano studebant. Omnibus urbi-bus **palaestra** prope thermas sita erat, quo

loco adulescentes luctando, cursu, saliendo, iaculando se exercebant.

Imprimis Graeci e certami-nibus pecuniam faciebant, qui capillorum habitu cognoscebantur.

Pugiles **caestibus** utebantur, qui particulis aereis distincti erant quibusque adversarii gravissime vulnerarentur.

Erant pilae lusus varii, qui in villarum conclavibus pro-priis quoque ludebantur.

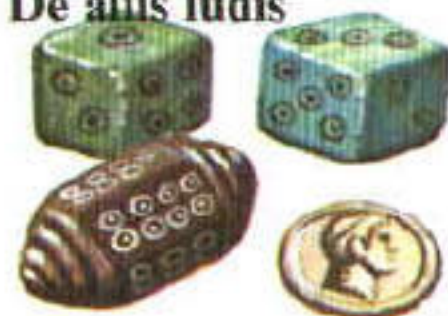

Ruri Romani nobiles apros ferasque gran-des venabantur. Huius generis canes vena-tici e Britannia importabantur.

In locis Urbi propinquis multi piscando delectabantur hamo vel rete adhibitis.

De aliis ludis

Romani multis variis modis aleis atque latrunculis lude-bant. Haec sunt aleae ebur-neae.

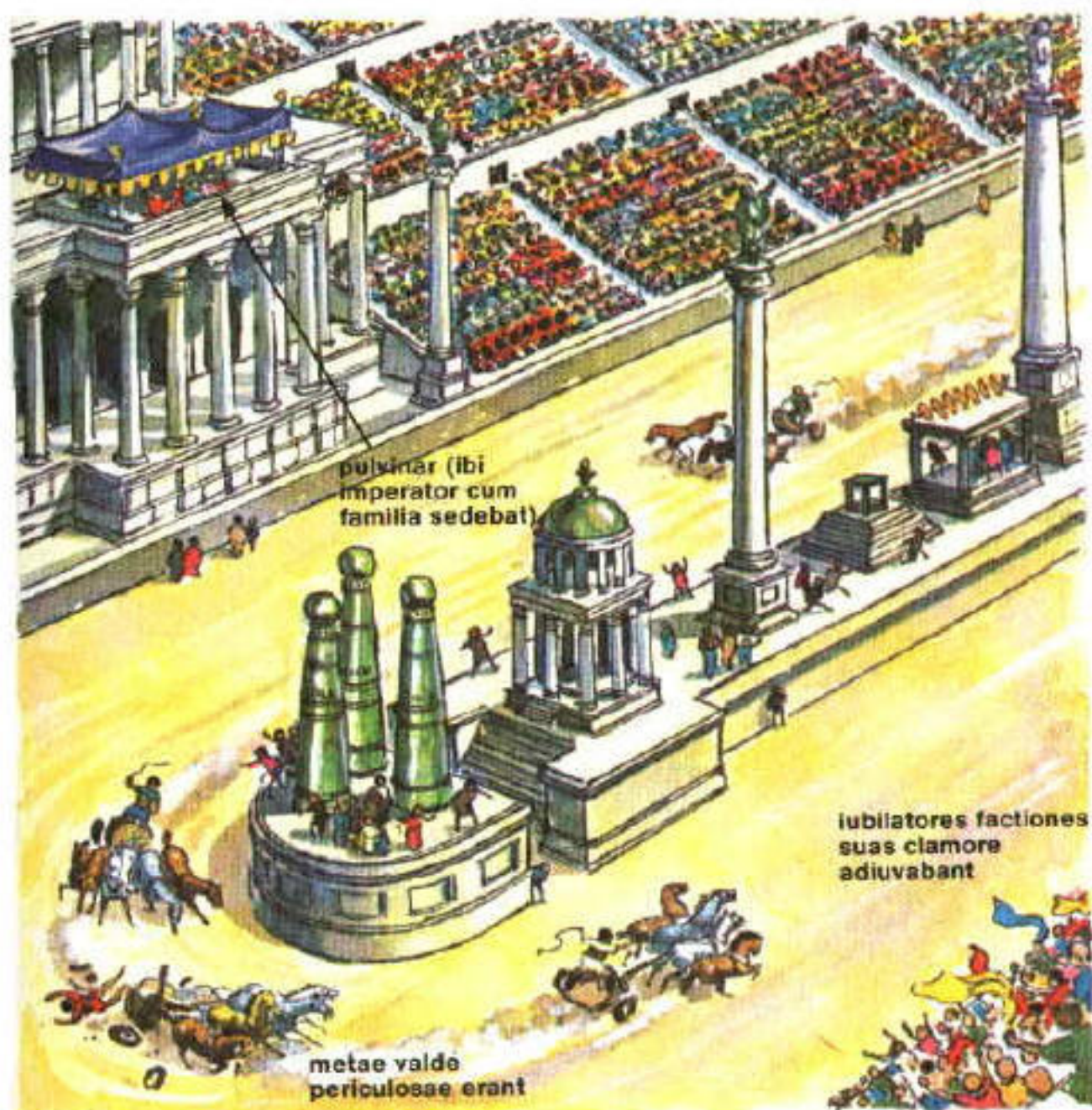
Ludum talarium Romani a Graecis acceperunt. Con-stabat e quattuor particu-lis osseis. Parti cuique numerus inscriptus erat. Aleis iactis numeri com-putabantur.

De equorum curriculis

Equorum curriculis in toto imperio homines valde delectabantur. Romae in **circo maximo**, qui ducenta quinquaginta milia capiebat, locum habebant. Aurigae habenis colligati erant, quas periculo instante cultro percu-

tiebant. Sui servandi causa galeati erant. Aurigae in quattuor factiones divisi erant: russatam, venetam, prasinam, albatam. Spectatores de victoria pignora ponebant.

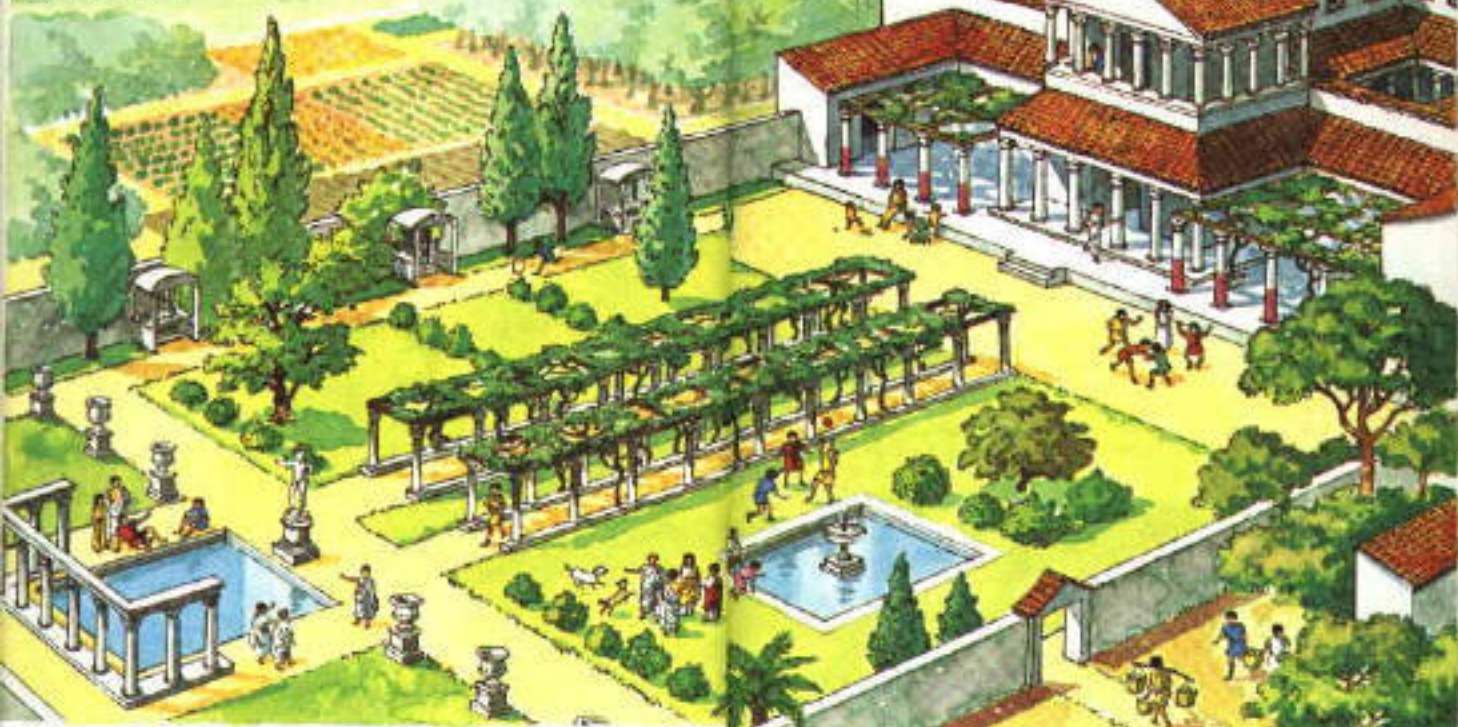
Curriculum septem circuitum esse solebat. Licebat adversarios in periculum vocare, quae res populo summo gaudio erat.

Victor auro donabatur atque heros celebrabatur.

De villis hortisque

Prima a. C. n. s. villae duntaxat in praedictis modis vel secundo in oris locandis villis respectu domus edificabantur. Quae domus tunc etiam villam vocantur. Horti villarum aquae colonnatis lacibus ornati erant.

In hac tabula vides villam ad mare sitam.

Horti statuis vasibusque exornati erant. Hic puteus puero delphinoque excolitur.

Villarum in parietibus coloribus variis regiones vel dei deaeque fictae erant.

Pavimenta opere musivo aut saxis quadratis tecta atque figuris geometricis, animalibus, hominibus exornata erant.